

T A N Y A

T A G A Q

L E D E N I

Z U B

Prevela Maja Šoljan

LEYKAM
international

Tanya Tagaq

L E D E N I   Z U B

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S ENGLESKOGA
Maja Šoljan

PRIJEVOD S INUKTITUTA NA ENGLESKI
Julia Demcheson

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© za hrvatski prijevod Maja Šoljan
i Leykam international d.o.o., Zagreb, 2024.
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji
drugi način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Copyright © 2018 Tanya Tagaq
All rights reserved including the right of reproduction in whole or in a part
in any form. This edition published by arrangement with Penguin Canada,
a division of Penguin Random House Canada Limited.

Ova je knjiga fikcija. Imena, likovi, mjesta i događaji ili su proizvod autoričine
mašte ili su upotrijebljeni kao dio fikcije i svaka sličnost sa živim ljudima,
pokojnicima, događajima i lokalitetima potpuno je slučajna.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

ISBN 978-953-340-191-1

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001237685.

ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI I ILUSTRACIJE U KNJIZI
Jaime Hernandez

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
Tvrtko Gregurić

TISKARA
Denona d.o.o., Zagreb

Tiskanje dovršeno u kolovozu 2024.

T A N Y A   T A G A Q

L E D E N I   Z U B

roman

Prevela s engleskoga
Maja Šoljan

Zagreb, 2024.

*Za sve nestale i ubijene domorodačke
žene i djevojčice, i sve one koji su
preživjeli internate za domorodce*

Što je pjesnik? Nesretnik koji krije duboku bol u srcu, ali čije su usne tako oblikovane da jecaji i krici, kad prijeđu preko njih, odjeknu poput lijepe glazbe... A ljudi se okupljaju oko pjesnika i govore mu: „Pjevaj nam opet’ - drugim riječima, „Neka ti nove patnje muče dušu, ali i neka ti usne budu oblikovane kao prije, jer bi nas krici samo uplašili, ali glazba, to je čisti užitak”.

Søren Kierkegaard, *Ili/Ili*

1975.

Kad su se pijanci vraćali iz birtije, znali smo se sakriti u zidni ormar. Stiskali smo se unutra, koljeno uz koljeno u našem zaklonu, i nadali se da nas nitko neće naći. Svaki put bilo je drukčije. Katkad su se čuli samo udarci, krikovi, stenjanje, smijeh. Katkad bi se starica ušuljala u ormar i obasula nas svojom zagušljivom, patničkom ljubavlju. Ljubavlju tako snažnom i teškom da ju je pritiskala kao težak teret. Već sam tad znala da ljubav može biti prokletstvo. Plakala je od čiste ljubavi prema nama. Prošlost joj se poput rijeke izlivala iz očiju. Ormar bi ispunio njezin dah zatrovan alkoholom. Naricala je, stezala nas u naručje i ljubila, ljubila ono jedino čemu može vjerovati.

Oplata od imitacije drva, vonj dima i ribe. Slike izrađene od baršuna na zidovima, uglavnom Elvisa ili Isusa, ali i polarnih medvjeda i Eskima.

Jedne večeri pijanci su se vratili kući bučniji i razulareniji nego obično pa smo se ponovno sakrili u ormar. Usplahireno hihoćemo kad počinje galama. Utihnemo kad stanu padati udarci. Cijela se kuća trese. Žene vrište, ali nadglasava ih lomljava stvari koje se razbijaju. Mokri pljesak kože što je pukla i suhi prasak drva koje se lomi, ili se lome kosti?

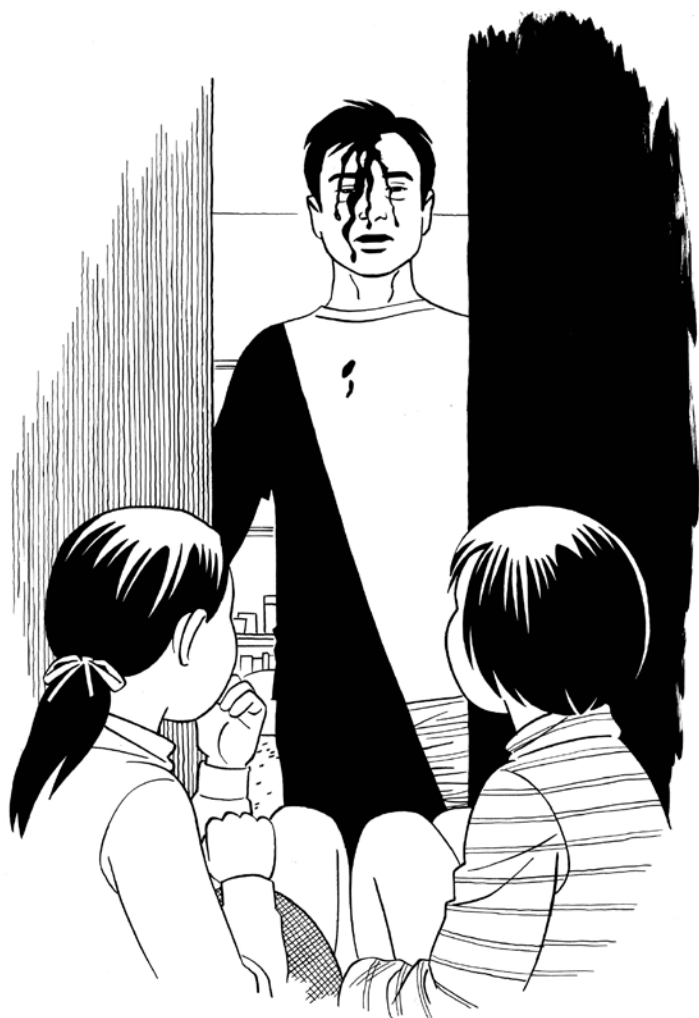
Tišina.

Odjednom se približavaju teški koraci. Stranje! Netko dolazi u naše sklonište. Zadržavamo dah. Očiju širom rastvorenih u mraku, stišćemo se jedni uz druge, drhtimo i nadamo se da će sve dobro završiti. Netko stoji točno ispred vrata ormara i dahće.

Vrata se otvaraju i pojavi se glava mojeg strica. Nadvija se nad nas, visok kao div, ljulja se i nerazgovijetno mumlja. Niz lice mu curi krv iz neke rane skrivene ispod kose.

„Samo sam htio reći vama djeci da se ne bojite.”

I onda ponovno zatvara vrata.

DAN U ŽIVOTU

Već je devet, kasnim u školu
Peti razred je težak
U žurbi uskačem u hlače
Zaboravim oprati zube
Veliki odmor je strava
Dečki nas love i gnječe o pod
Hvataju nas za pice i nepostojeće cice
Hoću da me vole
Valjda to volim
Opet u razredu
Učitelj mi gura prste u gaćice
Ispod klupe
Nehajno se ogledava, kao da ne radi ništa
I ja se pretvaram da to nije ništa
Ide sljedećoj curi, a mene grize ljubomora
Zrak se prorijedio i ima okus na trulež
Gotova je škola
Idem u igraonicu
Čuvaj se starog morža
Starkelja voli mladu picu
Držimo se dalje od njega
Pitam se zašto ga ne izbace
Kod kuće je sad bolje

Serija na telki i mirno ozračje

Stripovi o Archieju i Lego

Laku noć

Mirisi što ih je oslobodilo proljetno otapanje rasplamsali su u nama grozničavu, mahnitu potrebu za kretanjem. Zrak je tako čist da možeš nanjušiti razliku između glatkog i hrapavog kamena. Možeš namirisati vodu kako teče preko škrljevca.

Lišaj ispušta sladak miris. Zeleni lišaj drukčije miriše od crnoga. O proljeću vonja na sve što je umrlo prošle jeseni i sve što je niknulo ove godine; stariji lišaj uči mlade kako se raste.

Led zarobljava život i zaustavlja vrijeme. Otapanje ga oslobađa. Njušimo tragove prošle jeseni i novo raspadanje svega što je podleglo u okovima zime, sve što je život posijao i smrt požela. Globalno zatopljenje izvući će i mirise iz dubina i izmamiti priče iz trajno zamrznuta tla. Tko zna kakve se uspomene kriju duboko u vječnom ledu? Tko zna kakva prokletstva? Kad šapat iz Zemlje pokulja na površinu, ne može donijeti ništa do razaranja.

Vlati zelenila sramežljivo se probijaju u život kroz ledeni prekrivač. Pjev ptica selica budi nas iz mrtvila zimskog sna poput zvonke budilice. Život je ponovno tu! Led se nevoljko povlači, uz obećanje da će se vratiti i osvetiti za samo nekoliko kratkih tjedana. Zima uvijek pobjeđuje. Sunce se pak ruga. Ništa sad ne može zaustaviti tu bučnu, neskladnu rapsodiju halapljiva hranjenja i razmnožavanja koja odzvanja zemljom.

Morski je led još čvrst, ali jezera su se do kraja otopila i sad su slobodna. Ličinke komaraca plešu po vodi ocrtavajući osmice, hipnotične i lijepe. Sasvim drukčije nego kad se za nekoliko dana preobraze u vrtlog krvopija. Da kojim slučajem moram staviti neprijatelja na muke, poslala bih ga golog u tundru u sezoni komaraca, ruku zavezanih za leđima.

U proljeće grad pripada nama klincima. Dosadilo nam je neprestano čamiti u kući s roditeljima, baš kao što je i njima preko glave našeg ludovanja u zatvorenome koje su morali trpjeti pola godine. Sunce koje nikad ne zalazi grije nas i hrani nam maštu. Jurcamo prašnjavim ulicama u potrazi za pustolovinama. Gradom skitaju čopori djece i jednako veliki čopori pasa lotalica. Pitam se koga se treba više čuvati. Sve moje prijateljice smiju ostati vani dokle

god hoće, samo ja ne! Pustolovina mora završiti do jedanaest sati!

Izlazimo iz grada i okupljamo se na obali obližnjeg jezera. Dugačko je pedesetak metara, široko pola od toga. Posvuda po obali leže rasuti komadi plavog stiropora što ih je vjetar donio s okolnih gradilišta tijekom lanjske sezone građenja. Pravimo se važni pa ćemo lomljive komade stiropora upotrijebiti kao čamce. Ne uzimamo u obzir ni jak vjetar, ni temperaturu koja je blizu ništice ni dubinu jezera – to su beznačajne trice, odbačene poput onih komada stiropora. Jedanaestogodišnjaci se nikad ne zamaraju takvim stvarima.

Nitko od nas ne zna plivati. Naizmjenice veslamo po jezercu služeći se štapovima kao veslima, dok nam sitna tijela s naporom održavaju ravnotežu na klimavim plavim plovilima. Vjetar se diže. Neizbježno, jednog od nas odnio je predaleko da bi se mogao vratiti na obalu veslajući onim jednim improviziranim veslom. On je od svih najmanji. Uvijek je bio najmanji. Pitom, tih i vječno nasmiješen. Ni vukovi ga ne diraju jer je tako mio. A i najzgodniji je među dječacima i cure prema njemu ili gaje majčinske osjećaje ili su potajno u njega zaljubljene. Jednom smo se poljubili; usta su mu bila mala i mekana, jezik spor.

Vjetar ga nosi sve dalje od obale. Ako padne u vodu, utopit će se. Svi to znamo. Nitko ne pušta ni glaska. Prepuštamo vjetru da urla, a dječaku se maleno lice sve više mrači od zabrinutosti. Sad je usred jezera. Tanka vjetrovka diže mu se na vjetru tako da mu se vide mršava rebra i kako pomalo drhti. Vidim kako je sitan i slab, slutim njegovu ranjivost. Ne čuje se ništa osim vjetra i naše odjeće kako lamata. Lice mu je odjednom posve mirno, mirnije nego obično. Izgleda kao spokojan starac; izgleda kao da je sve u najboljem redu. Pod udarima vjetra stiropor se naginje na jednu pa na drugu stranu. Ali njegovo tijelo zna što činiti. Vidim kako duboko udiše, drži dah i tako hvata ravnotežu. Sad je već blizu druge obale. Vidim kako mu se ruke tresu dok zabada štap u vodu. Na sigurnom je. Stigao je do obale. Oči mu djeluju odraslije. Svjedočili smo tome kako postaje muškarac. Svi kličemo! Prošlo je jedanaest; jurim kući.

Bila je to naša igra sa stiroporom. Sljedećeg tjedna, sedmero se djece utopilo u većem jezeru kraj zračne luke gdje im je kao čamac služio spremnik za vodu prerezan napola. Nikad se više nismo igrali stiroporom.

Udahni male strahove oni se pretvaraju u dvojbe u riječi u zamisli u ljutnju u mržnju u nasilje.

Izdahni velike strahove i velike riječi oni se strovaljuju na tebe lako je ostati zakopan pod vlastitim zrcalima.

Udahni male strahove i oni šapću i uvlače ti se u glavu promatraj ih i zahvali im što te nastoje zaštititi.

Izdahni zahvalnost za ljepotu tvojih nagona i za hrabrost da voliš male strahove.

Udahni silovitu ljubav upij miris i nagradi požanji pojedini sažvači progutaj prožderi svu dobrotu i ljubav koje su ti dane.

Izdahni mir u zahvalnosti za ljepotu u hrabrosti potrebnju da se ne bojiš ljubavi.

Prašnja ljetna noć u visokom Arktiku. Sunce jarko sja na svodu. Sunce uvijek donosi život i nepodopštine, vedrinu i vizije. Dva su ujutro, ali ne zamaram se više time kad moram biti doma. Skupo ću to platiti kad se napokon vratim i očevi koraci zatutnje tako da se cijela kuća zatrese u provali gnjeva od kakva samo on može zakipjeti.

Ali neposluh se isplati, jer se mogu pridružiti braći i sestrama u slavlju slobode, uzbuđenja, znatiželje. Treptavih prstiju i klecavih koljena, smišljamo psine i kujemo urote; odbacujemo dvojbe i prepuštamo se željama. Zima je bila duga i tjeskobna. Svi znamo da ćemo uskoro zagaziti u tinejdžerske godine i da nam je ovo vrijeme dragocjeno. Djeca na rubu puberteta nagoni razumiju da će toj čarobnoj dobi uskoro doći kraj. Raširenih ruku pozdravljamo budućnost i čeznemo za zrelošću, a opet smo još objema nogama duboko u dječjem svijetu čarolija. Uživamo u svojoj

mladosti i priželjkujemo da nikad ne završi. Ne vidimo dalje od nosa dok nam tijelom kolaju stanice u vrtoglavo brzom rastu, a mi smo potpuno uvjereni u vlastitu besmrtnost. Pokazujemo figu vremenu, čupamo jedni drugima osmijehe s lica. Golicamo hihot iz rebara i nabacujemo se uvredama kao da su pohvale.

U našem se gradiću u podne i u deset uvečer oglašava sirena. Svaki put kad zatuli, svi zaprežni psi udare zavijati; valjda si zamišljaju da se to javlja neki golem i glasan pseći bog koji vlada zemljom zavijajući. Podsjeća me to na religiju – jedan kratkovidan, očajnički pokušaj da se unesu razum i red u svijet koji nikako ne uspijevamo razumjeti. Istina je pritom sasvim jednostavna – svi smo mi tvorevine Sunčeve energije. Mi smo veličanstveno utjelovljenje snage svemira. Mi smo vršci prstiju one sile koja upravlja zvijezdama i zato radite ono zbog čega smo ovdje i OSJEĆAJTE.

Naš crnokosi ljudski čopor sastaje se na stubama iza škole i ondje visi satima. Zubi nam škripe i desni žude za akcijom, jezici traže svađu i stvaraju izmišljene svjetove u kojima smo zanimljivi i važni, a ne samo bezvezni klinci na stražnjim stubama škole. I ni po čemu ne pripadamo u ovaj dosadni stari gradić od tisuću dvjesto duša (ako se broje samo ljudi, ali tko je rekao da svemir živi samo u ljudima?). Stražnje

stube manje su izložene pogledima od onih na ulazu u školu gdje radoznalim prolaznicima ništa ne može promaknuti pod ljetnim suncem. Uza stražnje stube stoji spremnik za vodu; to je dobro. Možemo se iza njega sakriti ako čujemo redarov kamionet. To nam je jedna od najdražih igara, skrivanje od općinskog redara. Zadužen je da vozi gradom, tjera djecu kućama i ubija pse lutalice. Hoće da smo na sigurnome, u krevetima. Ali jesmo li zbilja sigurni u krevetu?

Veselje. Smijeh. Naša se družina sastoji od pet mršavih, krakatih djevojčica i jednog malog dečka, a svi se batrgamo u onom strašnom vrtlogu zbrkanih simpatija i radoznalih, ukradenih pogleda. Doba kad trapavi pokušaji zbližavanja imaju samo jedan cilj: da možeš reći da se nekome jako sviđaš. Kad čeznutljivo gledaš tinejdžere kako se ljube u usta kraj džuboksa i nadaš se da ćeš jednoga dana imati slobodu reći da. Tada nisam znala čak ni kako reći ne.

Nemam ništa čime se mogu pohvaliti osim brzine i spretnosti. Ali nažalost, dečki su odnedavno brži, jači i viši od mene i to me ubija jer sam prije bila najbolja. Povrijeđen mi je ponos. Odjednom sam bespomoćna, izgubila sam prednost koju sam imala u našem društvu. A bila sam najbrža. Gorka pilula za fajtericu koja se uvijek smatrala ravna dečkima. Patim što ih više ne mogu tući. Prije sam ih znala

dobro udariti u jaja. Jedini dečko koji je s nama večeras malo je mlađi od nas; sitan za svoje godine, ali samouvjeren. Put mu je tamnosmeđa, oči crne. Sviđa mi se što mu je kosa tako crna da se na suncu prelijeva u plavo. I tako je sladak, iako mu glas još nije mutirao niti su mu se spustili testisi. Cure ga vole navlačiti kao lutku. Ali pravi je gad, onako kako samo nesigurni ljudi mogu biti gadovi. Ide mi na živce na sve moguće načine, ali najviše mi diže tlak kad mi se ruga da sam zaljubljena u svoju prijateljicu. Ona nema pojma da mi se sviđa pa me njegova glupa pubertetska podbadanja još više uzrujavaju. Uvijek su mi se sviđale cure, ali naš netrpeljivi gradić tu ljubav smatra izopačenom. Ovaj mali seronja samo pogoršava stvar.

Kupimo s tla ustajale stare opuške i pušimo ih do posljednjeg dima, a pritom nas usnice i prsti peku od poniženja. Kraj dućana Hudson Bay ili oko Co-opa uvijek se nađe mnogo opušaka, ali večeras je ponuda slaba. Srednjoškolci obično puše u blizini ovih stražnjih stuba pa se mogu naći dobri, dugi ostatci cigareta koje su morali brzo baciti kad su im se nastavnici prikrali da ih uhvate na djelu.

Mali seronja baš traži svađu. Klepeće o tome kako su dečki jednostavno u svemu bolji od cura. Dečki su jači, dečki su brži, dečki su normalno i pametniji.

Pederi su odurni i on ih mrzi. Dosadan je kao komarac. Nešto mi pada na pamet. Skočim s ograde na kojoj sam sjedila i uhvatim ga odostraga. Sitan je i lak kao pero. S lakoćom ga obaram na tlo i zovem ostale da mi pomognu. Histerično se smijemo. Gulim s njega majicu. Mali smeđi trbuščić mu je ravan i čvrst. Isklesane pločice trbušnjaka, mršave ručice. Skidamo mu i hlače. Gležnjevi su mu tako tanki. Sav je nježan. Tamna koža posuta mu je krupnim crnim madežima. Miriše na dim i paniku. Nema još dlaka po tijelu. Dvije mu cure drže noge, jedna ruke, a ja mu skidam odjeću. Sad je na nama red da budemo zlobne.

On nam više da prestanemo, ali šakljamo ga pa se istovremeno i bespomoćno hihoće. Ne skidamo mu donje gaće i čarape, radi dostojanstva, i uzimamo mu samo hlače i majicu. S plijenom jurimo brzo koliko nas noge nose prema glavnoj ulici, a on trči za nama i više da mu vratimo odjeću. Skrenemo na glavnu ulicu i naletimo na druge klince. Mislimo da se neće usuditi pokazati bez odjeće, ali on hrabro zakreće oko ugla, samo im se široko nasmiješi i sprinta dalje. Hvatamo dah, pluća nas peku, bedra bride; prepuštamo se svijetu. Zakrećemo za sljedeći ugao, dok nam tabani lete, a srca tuku kao luda, i vidimo skupinu odraslih. Uz zlobnu ciku trčimo dalje i znamo da nas

on neće slijediti. Neće riskirati da ga odrasli vide ovakva.

Mislim o tome koliko puta sam morala slušati kako sam manje vrijedna jer sam djevojčica. Mislim o tome koliko su me puta muškarci drpali kad nisam htjela da me drpaju. Mislim o tome kako je divan osjećaj mahati hlačama jednog od tih umišljenih klipana dok se on skriva iza ugla. Trčimo i dalje, oko škole. On nas čeka na drugoj strani, mlatarajući rukama da se obrani od komaraca, uplakan. Nije to posljednji put da će se dovesti u nepriliku svojim bahaćenjem bez pokrića. Na kraju će tako i umrijeti.

PRSNA KOST

Prsna kost sposobna je za toliko toga
Zaštitnica ošita
Ubojica i hraniteljica nade
Spoj koštane srži i hrskavice
Giba se
Zarobljava srce
Održava ga na životu
Kavez za krv i dah
Prsna kost služi za toliko mnogo toga
Ključne kosti kao drške
Rebra poput stuba
Prsna kost je štit
Čak i kad je oštećena
Čak i kad pritišće lice djevojčice
Dok opruge kreveta škripe

RITUAL

U tundri, možda tri minute hoda od našega grada, jedna je mala močvara. Posvuda po njoj leže razbacani komadi šperploče što su ih ljuti arktički vjetrovi donijeli s različitih gradilišta. Moćni zimski vjetrovi i trajni led ostavljaju samo nekoliko mjeseci na raspolaganju za gradnju. Građevinci rade dvadeset četiri sata dnevno pod ponoćnim suncem. Nitko neće odložiti alat da bi se dao u lov na nekoliko komada šperploče što ih je odnio arktički vjetar.

Pod tim komadima šperploče bezbrojne vrste traže zaklon od vjetra. U golemu prostranstvu bez stabala šperploča postaje dom. Drvo se pretvara u tamno sklonište, zaštićeno od svih grabežljivaca. Ispod šperploče kriju se razna stvorenja, od žohara i tek izleglih ptića do leminga. Leminzi su mi najdraži. Silno se usplahire kad im strgnem strop sigurne kuće i bezglavo se rastrče samo da pobjegnu od tog čudovišta koje im je promijenilo svijet.

Kad ih ulovim, držim ih jednog po jednog među dlanovima i pjevam im dok im se otkucaji srca ponovno ne uspore i ustale. Onda ih stavljam u džepove. Ne stavlajte nikad više od jednog leminga u džep, inače će se potući među sobom. Malo koje živo biće dobro podnosi prenapučene prostore. Imam oko šest džepova u vjetrovki. Šest leminga na dan i doktor nije potreban.

Zviždim na putu kući i treperim od iščekivanja svojega dnevnog rituala; danas nosim samo pet leminga. Naša kuća ima mali trijem odostraga. Kako se nikad nitko ne služi stražnjim ulazom, taj trijem pripada meni. Dobro je mjesto za skrivanje raznih stvari, dobro mjesto za pretvaranje da i ostatak svijeta pripada meni. Prvo iz hladnjaka uzimam nekoliko mrkvi i nešto celera, a onda spuštam leminge na pod praznog trijema. Mrkve stavljam u kut. Životinje se prvo boje, ali ne mogu odoljeti švedskom stolu. Ostavljam ih da sretno žvaču i polako se opuštaju.

U dnevnoj sobi imamo akvarij. U njemu držimo vodenjake, puževe i ribe. Puževi se razmnožavaju prebrzo za dobrostanje akvarija i moj ritual počinje time da ubijem najmanje deset puževa tako da im jednostavno zdrobim tjelešca uz staklenu stijenu, kućicu i sve. Veliko mi je zadovoljstvo slušati kako im kućice pucaju, slično onom kad nađeš posebno

prljav dio na sagu dok usisavaš pa komadići smeća zazvekeću u cijevi usisavača u mukloj simfoniji.

Drugi dio mojeg rituala sastoji se od toga da uzmem jednog vodenjaka za rep i stavim ga u usta. Prvo mi sjedi na jeziku, a sitnim prijanjalkama na prstima hvata mi se za okusne bradavice. Zatvaram usta. Vodenjak se nakratko uzvrpolji, zbunjen, a onda mu postane ugodno na toplome i u mraku. Zavučem se pod jezik i obično ondje zaspi. Dok se on odmara, ja obavim neke kućne poslove, povremeno pritom otvarajući usta da uđe svjež zrak. Onda stanem pred ogledalo u kupaonici. Vodenjak najčešće spava, dražesne su mu oči spokojno zatvorene, a moj mu jezik služi kao golemi poplun. Meni je to preslatko. Vraćam ga u akvarij i odlazim do svojih dlakavih prijatelja.

Leminzi su nahranjeni, siti i zadovoljni. Ja liježem na pod malenog trijema. Ako malo savijem koljena, stanem po dužini. Zatim raščestljam dugu kosu po podu i čekam. Ležim nepomično. Leminzi se uznemire, stanu trčkarati uokolo pa nađu moju kosu. U nji-ma se budi urođeni nagon za kopanjem. U potrazi za sigurnošću, uvuku mi se u kosu do vlasišta. Majušne šapice masiraju mi glavu munjevito brzim pokretima. Ne daju se iz sigurnosti moje kose. I tako uporno kopaju desetak minuta, a onda im dodija uzaludno

kopanje. Meni je to najljepših deset minuta u danu. I to mi je i dalje najbolja masaža u životu. Kad se umore, stavljam ih ponovno u džepove i vraćam ih tamo gdje sam ih našla. Moram ih iznijeti iz kuće prije nego što se roditelji vrate. Leminzima su trbušćići puni mrkve i sretni su. Ponovno ću doći po njih sutra. Jednom mi je majka u kosi našla malo lemingova izmeta. Smijala se kao luda i upitala me kako je to onamo dospjelo. Rekla sam joj da sam legla na tlo u tundri. Svoj mali ritual tajila sam i čuvala za sebe, sve dosad.